

תצורת השם לבגרות

יעל גרינשפון
MA בלשון עברית בהצטיינות רקטור
האוניברסיטה העברית

1. שורש+משקל
2. בסיס+צורן סופי
3. הלחם = בסיס+בסיס
4. ראשי תיבות (נוטריקון)
5. שאילה מלועזית

שורש שנכנס לתבנית/משקל
משקל = תבנית בעלת מוספיות וניקוד קבועים, שאליה
מכניסים את אותיות השורש ליצירת שם עצם.

דוגמאות:

***מִכְתָּב = שורש: כ.ת.ב + משקל מִקְטֵל**

***רִקְדָן = שורש: ר.ק.ד + משקל קִטְלָן**

איך מזהים? ניתן להוציא שורש מהמילה

שם פעולה + בינוני

(טבלאות מלאות במצגת מונחים בסיסיים)

הבניין	הפועל	דוגמאות לשם פעולה	משקל של שם הפעולה
קל (פֻעַל)	שָׁלַט, חָפַר גָּנַב, עָבַר צָחַק, שָׁכַל צָוַח דָּרַשׁ	שְׁלִיטָה, חֲפִירָה גְּנֵבָה, עֲבָרָה צָחֻק, שְׁכֻל צֻחוּת, דְּרָשָׁה	קְטִילָה / הָאֲחָצַ קְטִילָה / הָאֲחָצַ קְטוּל קְטִילָה
נפעל	נָדַלַק, נָפַרַד נָפַקַד, נָצַמַד	הַדְּלָקוּת, הַפְּרָדוּת נַפְקָדוּת, נַכְבָּדוּת	הִיקְטָלוּת נִקְטָלוּת
הפעיל	הִרְקִיד, הִנָּשִׁים הִבְדִּיל, הִסְפִּיק	הִרְקָדָה, הִנָּשְׁמָה הִבְדִּיל, הִסְפִּיק	הִקְטָלָה הִקְטָל
פיעל	רָצַף, סָלַק בִּקֵּשׁ קִבֵּל	רָצוּף, סָלוּק בִּקְשָׁה, קִבְּלָה	קְטוּל קְטָלָה
התפעל	הִתְנַצַּל	הִתְנַצָּלוּת	הִתְקַטָּלוּת

המשקל	משמעות המשקל	דוגמאות
מְקַטֵּל / מְקַטֵּל	שמות מקומות	מְסַעֵדָה, מְדַרְכָּה, מְסַפְּרָה, מדבר, משמר
מְקַטֵּל	מכשירים	מְחַשֵּׁב, מְגַהֵץ, מסמר
מְקַטֵּלָה	מכשירים	מְקַדְדָה, מְשַׁאבָּה, מְלַגֵּזָה
קְטֵלָת	מחלות ומומים	אֲדָמָת, שְׁעָלָת, שְׁפָעָת, חֲצָבָת, נזלת
מְקַטֵּל	שמות מקומות, אוספים, משמעות מופשטת	מְזֻנָן (זון), מְסֻתָור, מְכָלֹל
קְטֵל	בעלי מום	גֵּדִם, אֵטֵר, עֵוֵר, חֵרֵשׁ, טִפֹּשׁ, חגר
קְטִיל, קְטוּל, קְטֵל	תיאורים, תכונות, צבעים	שְׁבִיר, נְגִישׁ, שְׁמִישׁ, חֲשׁוּב, חֲנוּן, רֹחוּם כֹּחֹל, אֲדוּם, צָהוּב, סָגוּל, וְרוּד, אֲפֹר
קְטִילָל	הקטנה	קִטְנָטָן, כִּחְלָחֵל, וְרִדְרֵד, יִרְקָרֵק

שבץ את המילים הבאות בטבלה:

מִרְפָּאָה
שְׁחָפֶת
שִׁיגוּר
מִשְׁגֵּר
הַעֲתָקָה
הַתְּבַגְּרוּת
הַמְלָצָה
הַרְחָבָה
הַתְּבַטָּאוּת
הַתְּרַשְׁמוּת
שִׁפּוּר
מִזְנוֹן

המשקל	מילים

**בסיס = מילה קיימת + צורן סופי = יחידת לשון קטנה
שמצטרפת למילה ומשנה את המשמעות שלה.**

דוגמאות:

*** כַּפִּית = כֶּף+ית**

*** פּוֹתֶחֶן = פּוֹתֵחַ + אֵן**

איך מזהים? ניתן לפרק למילה (שם עצם/פועל בהווה + סופית)

הצורן הסופי	משמעות הצורן	דוגמאות
איה (דגש חזק)	מקומות, אוספים, פרטי לבוש, כלים ואביזרים, פרטי מזון קטנים	ספריה, עשביה, רביעיה, מטריה, שכימיה, גופייה, ספריה
און	כתבי עת, אוספים, הקטנה, כלים ואביזרים, תור וסדר	שבועון, תקנון, ספון, שעון, ראשון
אית	כלי תחבורה, שפות, הקטנה, כלים ואביזרים, אופן פעולה, פרטי לבוש	מונית, עברית, מפית, ידית, רשמית, חצאית
אאי (א' נחה)	בעל מקצוע	בנקאי, חקלאי
אי / אית	מוצא לזכר, חיבה, שם תואר	אנגלי, חמודי, חקלאי
אר	בעל מקצוע	סנדלר, גזבר, אקטואר
אן	בעל מקצוע, כלים ואביזרים, אוספים	חדרן, יומן, אוגדן
אות	מקצועות, שם מופשט	ספרות, איכות, זהות, מהות
אים	שם מופשט	נעורים

תרגול משמעות הצורנים הסופיים

שבץ את המילים הבאות בטבלה:

ירחון
חשמלאי
משפטן
שמאי
כבאית
מידעון
רוסית
ספרן
מאפייה
פעוטון
יישומון
ביכורים
גזבר

הצורן הסופי	מילים	משמעות
איה (דגש חזק)	מאפייה	מקומות
און	ירחון, תקנון, פעוטון, יישומון	כתבי עת, אוספים
אית	כבאית, רוסית	כלי תחבורה, שפות
אאי (א' נחה)	חשמלאי, שמאי	בעל מקצוע
אי		
אר	גזבר	איש כספים
אן	משפטן, ספרן	בעל מקצוע
אות		
אים	ביכורים	שם מופשט

הבעיה: בעברית נוצר מצב שסיומות **הרבים**, **הנקבה** ו**השייכות** יכולים לשמש כצורנים סופיים בעלי משמעות אחרת!

אי = שייכות שלי / צורן סופי במשמעות תיאור

אן = שייכות שלהן/צורן סופי

אים = רבים/צורן סופי במשמעות מופשטת

הפתרון - אבחנה בין סוגי הצורנים הסופיים:

1. צורן נטייה – צורן במשמעות נקבה/רבים/שייכות

2. צורן גזירה – צורן במשמעות אחרת.

דוגמא:

1. כתבתי **ביומן** – צורן גזירה
2. **יומן** של הבנות היה עמוס אתמול – צורן נטייה

איך מזהים? לפי ההופעה במילון

1. נטייה – מורידים את הסיומת בחיפוש במילון.
2. גזירה – המילה תופיע במילון כמו שהיא.

* הוא רוצח **סדרתי**

* **סדרתי** הטובה בטלוויזיה היא "חברים"

* מאבק בגזענות

* כלבים גזעיים

* כתב אחשוורוש: "**מלכותי** מהודו ועד כוש"

* המלך התהדר בלבוש **מלכותי**.

שבץ את המילים הבאות בטבלה:

פִּיטוּרִים
שִׁמְשִׁיָּה
הַצֵּלָחָה
יָדִית
רוֹסִית
אֶקְטוּאָר
מַעֲדָנִיָּה
יֶלְדוֹן
חִיסוּר
הַתְּפַעֲלוּת
כּוֹסִית
עֲשִׂירִיָּה
הַשְּׁבָחָה
מִדְחָס
מִקְדָּחָה
מַעֲשִׂיָּה
שְׁנָתוֹן
שַׁעֲלָת

שורש+משקל	בסיס+צורן
הצלחה	פיטורים
חיסור	שמשיה
התפעלות	ידית
השבחה	רוסית
מדחס	אקטואר
מקדחה	מעדנייה
שעלת	ילדון
	כוסית
	עשירייה
	מעשייה

1. שורש + משקל	2. בסיס + צורן סופי	3. הלחם	4. לועזית	5. נוטריקון (ראשי תיבות)
תחנה	שעון	רמזור	פרגון	ח"כ = חבר כנסת
התמכרות	דגלן	דיונון	רדיו	דו"ח = דין וחשבון
רעות	שדכן	דוחי	אידיאולוגיה	תפו"ז = תפוח זהב
מסע	במאי	ערפיח		רו"ח – רואה חשבון
מרעה	כפית	אמרגן (אמן + מארגן)		
שומר	שיאן	מדרחוב		

רשימת משמעויות השם

- **שמות מקומות**
 - **בעלי מקצוע**
 - **תכונות**
 - **הקטנה**
 - **מחלות ומומים**
 - **מכשירים וכלים**
 - **שמות תואר**
 - **שמות מופשטים**
 - **שמות פעולה + ציון הבניין**
- כלי תחבורה
 - כתבי עת
 - אוספים
 - שמות חיבה
 - פרטי לבוש
 - תור וסדר
 - מוצא

ב. לפניכם משפט, ובו מילה מודגשת.

הנימוס מונע פגיעה **מהותית** בזולת.

המילה **מהותית** נוצרה בשלושה שלבים.

בכל אחד מן המשפטים שלפניכם הקיפו את האפשרות הנכונה, והשלימו את המידע החסר.

– במילה **מהות** הצורן הסופי ☐ **ות** הוא צורן **גזירה / נטייה**, ומשמעותו _____.

– במילה **מהותי** הצורן הסופי ☐ **י** הוא צורן **גזירה / נטייה**, ומשמעותו _____.

– במילה **מהותית** הצורן הסופי **ת** הוא צורן **גזירה / נטייה**, ומשמעותו _____.

ג. לפניכם ארבע מילים שנוצרו בדרך של בסיס וצורן סופי.

בְּנֶקְאִי, דְּבוֹרָאִי, יִמָּאִי, סְפוֹרְטָאִי

ציינו במה שונים ה**בְּסִיסִים** של המילים **בְּנֶקְאִי, סְפוֹרְטָאִי** מן ה**בְּסִיסִים** של המילים **דְּבוֹרָאִי, יִמָּאִי**.

ג. לפניכם משפט, ובו מודגשת מילה שנוצרה בדרך של בסיס וצורן סופי.

מהות העיסוק במדעי הרוח היא חינוך לערכים.

(1) כתבו את הבסיס של המילה **מהות**. _____

(2) ציינו את סוג הצורן הסופי. _____

(3) ציינו את משמעות הצורן הסופי. _____

(4) מבין המילים שלפניכם **הקיפו שתי** מילים שנוצרו באותה דרך התצורה של המילה **מהות**.

כמות, טעות, איכות, דמות, שטות

ג. לפניכם משפטים ובהם שלוש מילים מודגשות.

- אדם מסיט את מבטו הצידה ב־**רִכְכָּת** כאשר מישהו לידו מנהל שיחה בטלפון.
 - בחרמון נסעה המשפחה ב־**רִכְכָּל**.
 - ה־**כְּמִלִית** היא כלי תחבורה ציבורי תת־קרקעי שמאפשר להגיע מן הכרמל לעיר התחתית בחיפה.
- (1) ציינו מעל כל אחת מן המילים המודגשות את דרך התצורה שלה.

(2) לפניכם שלוש המילים הכתובות לעיל.

רִכְכָּת _____ **רִכְכָּל** _____ **כְּמִלִית** _____
כתבו ליד כל אחת מן המילים מילה אחת שנוצרה באותה דרך התצורה. את המילים בחרו מן הרשימה שלפניכם.

קִטְנוֹעַ, מִזְלָ"ט, הִסְעִית (שאטל), גִּלְשׁוֹן, טְרַקטוֹר

(3) כתבו ליד כל אחת מן המילים שלפניכם שם פעולה בבניין קל, שנגזר מאותו השורש שלה.

מִסוּק _____ **מָטוּס** _____ **דָּאוֹן** _____

ב. לפניכם חמישה שמות.

תְּשׁוּבָה, תְּפֹסָה, שְׁרוּת, עֲמִית, טָעוֹת

מיינו את השמות בטבלה, על פי תפקיד התי"ו בכל שם: תי"ו שורשית או תי"ו מוספית.

תי"ו שורשית	תי"ו מוספית

ב. לפניכם צירוף, ובו מודגשת מילה.

רשתות **חברתיות**.

המילה **חברתיות** נוצרה בשני שלבים.

בכל אחד מן המשפטים שלפניכם, הקיפו את האפשרות הנכונה, והשלימו את המידע החסר.

– במילה **חברתי** הצורן הסופי ☐ י הוא צורן **גזירה / נטייה**, ומשמעותו _____.

– במילה **חברתיות** הצורן הסופי ☐ ות הוא צורן **גזירה / נטייה**, ומשמעותו _____.

ג. לפניכם שתי מילים.

סרטון, יתרון

ציינו את דרך התצורה של כל אחת מן המילים.

סרטון _____, **יתרון** _____

ד. לפניכם שני שמות שנוצרו בדרך של בסיס וצורן סופי: **היסטוריון – קולנוען**.

ציינו מה מיוחד ב**בסיס** של כל מילה.

היסטוריון _____

קולנוען _____

15. א. האקדמיה ללשון העברית מבקשת מדי פעם את עזרת הציבור במציאת חלופות עבריות למילים לועזיות. אחת מן המילים האלה היא **גֶרְפִּיטִי**, שמשמעותה כתובת או ציור על קיר, בעיקר במרחב ציבורי לשם מחאה. לפניכם שלוש מן ההצעות שהובאו לפני האקדמיה: **חֶרֶתָה**, **קִיור**, **רֶסֶסֶת**.

(1) ציינו את השורש ואת המשקל של המילה **חֶרֶתָה**. השורש: _____; המשקל: _____

(2) את דרך התצורה של המילה **קִיור** אפשר לנתח הן על דרך שורש ומשקל הן על דרך הלחם בסיסים.

פרטו את שתי דרכי התצורה האפשריות של המילה **קִיור**.

• ניתוח על דרך **שורש ומשקל**:

• ניתוח על דרך **הלחם בסיסים**:

(3) משקל המילה **רֶסֶסֶת** יכול לרמוז על תופעה שלילית. הסבירו מדוע.

16. א. לפניכם שני משפטים I-II, ובהם שמות עצם מודגשים. ענו על השאלות שלאחר כל משפט.

I. לעיתים מאחורי נימוס מסתתרת **הונאה**.

- ציינו את השורש של המילה **הונאה**. _____
- הקיפו את השם שאיננו נוטה באותו המשקל של המילה **הונאה**.

הסוּאָה, הדָּחָה, הפְּלִיָּה, הגִּירָה

II. בחנופה אין מציגים את הדברים באופן **גלוי**.

- ציינו את השורש של המילה **גלוי**. _____
- הקיפו את המילה שהיא מאותה הגזרה של המילה **גלוי**.

קְרוּיִים, תְּנָאִי, נְשׁוּי, מְצוּיָה

ב. מבין המילים המודגשות שלפניכם, הקיפו את המילה שהאות מ"ם בה שורשית.

מָגַע, מְסִיט, מוֹנֵעַ, מְקַטֵּל

הקורס כולל **בְּנִיָּה** של תוכנה בעזרת **בִּינָה** מלאכותית.

- (1) בטבלה שלפניכם שובצו שתי המילים. השלימו בשורת הכותרת בכל עמודה את השורש לפי המילים ששובצו בטבלה.

השורש: _____	השורש: _____
בִּינָה	בְּנִיָּה

- (2) לפניכם רשימת מילים: מיינו בטבלה את המילים על פי השורשים שכתבתם בשורת הכותרת בטבלה.

תְּבוּנָה, תְּבוּנָנוּת, בְּנִין, מוֹבָן, בְּנוֹי, מְבָנָה

- (3) כתבו מן השורש של המילה **בִּינָה** שם תואר בבניין נפעל. _____

- (4) כתבו מן השורש של המילה **בְּנִיָּה** שם במשקל בעלי מקצוע. _____

ב. לפניכם טבלה ובה שלושה משפטים. בכל משפט יש פועל מודגש.

השלימו את הטבלה: ציינו את השורש של הפועל המודגש, וכתבו לכל פועל מודגש פועל באותו הבניין ובאותו הגוף אך בזמן עתיד.

פועל באותו הבניין ובאותו הגוף אך בזמן עתיד	השורש	
		הנואמת הצעירה שָׁבְתָה את לב הקהל.
		מערכת החינוך שָׁבְתָה ליום אחד.
		הכלבה האבודה שָׁבָה לביתה.

ג. לפניכם רשימת מילים.

פִּנְיָה, מֵאֲפִיָּה, חֲנִיָּה, הוּיָה, פִּגְיָה

(1) בטבלה שלפניכם מיינו את המילים לשתי קבוצות, לפי דרך התצורה שלהן.

שורש ומשקל	בסיס וצורן סופי

(2) בחרו באחת מן המילים שדרך התצורה שלהן היא בסיס וצורן סופי, וכתבו מהי משמעות הצורן הסופי.

ב. לפניכם שני משפטים, ובהם מודגשת המילה **נְסִיוֹנִי**.

(1) ציינו את סוג הצורך ואת משמעות הצורך של המילה המודגשת בכל משפט.

I. השימוש בחוכמת ההמונים בעולמות הביון והמודיעין הוא **נְסִיוֹנִי**.

סוג הצורך: _____; משמעות הצורך: _____

II. **נְסִיוֹנִי** מלמד אותי שתמיד עדיף להתיעץ עם אחרים לפני קבלת החלטה.

סוג הצורך: _____; משמעות הצורך: _____

(2) הבסיס של המילה **נְסִיוֹנִי** הוא **נְסִיוֹן**.

לפניכם מילים בצורת הרבים. הקיפו שלוש מילים שהמשקל שלהן זהה למשקל המילה **נְסִיוֹן**.

דְּמִיוֹנוֹת, שְׁטָפוֹנוֹת, זְכָרוֹנוֹת, פְּזֻמוֹנִים, עֲקָרוֹנוֹת, פְּמוֹטוֹת